

Pavle Rubin,
Predrag Peruško
Sportska Akademija, Beograd

ZNAČAJ STRATEŠKIH INFORMACIJA ZA PLANIRANJE U KOŠARCI

1 UVOD

Efikasnost delovanja trenera zavisi od: karakteristika njegove ličnosti, nivoa znanja i umenja, izbora sredstava i načina na koji se njima služi (svrshodnosti izbora vežbi), nivoa motivacionog odnosa koji pri vežbanju razvija, atmosfere koja proizilazi iz tog odnosa i njihove međusobne povezanosti i usklađenosti, nivoa svrshodnog opterećenja ("tempiranja forme") i ostvarene timizacije (socio-psihološke pripreme i odgovarajućeg izbora taktike) i dr.

Trener bi pri pisanju (stvaranju, komponovanju) plana i programa treninga (trenažnog procesa) trebalo da raspolaže svim informacijama bitnim za postizanje uspeha. Veoma je važno da taj kontigent (skup) informacija bude hijerarhijski uređen. Osim toga, pri rukovođenju trenažnim procesom trener bi stalno trebalo da ima u vidu - koji je najvažniji *cilj*, koji u datom trenutku želi da dosegne. Pri tome je neophodno da se razlikuje i odvoji bitno od nebitnog.

U tom smislu, veoma je važno da treneri subseniorskih kategorija parcijalne ciljeve svoga rada uvek prilagođavaju osnovnom: *stvaranje što boljeg(ih) igrača*. Svaka etapa u planiranju trenažnog procesa košarkaša (od početnika tj. pionira, pa sve do seniora) ima jasno definisan glavni (strateški) cilj. Za košarkaše: mlađeg pionirskog uzrasta (od 10 do 12 godina) to je obuka tehničko-taktičkih elemenata i akcionalih celina; starijeg pionirskog uzrasta (od 12 do 14 godina) - usavršavanje tehničko-taktičkih elemenata i akcionalih celina; kadete (od 14 do 16 godina) - obuka grupne i kolektivne taktike; juniore (od 16 do 18 godina) - usavršavanje naučenih aktivnosti.

U košarci se često dešava da od dve ili više mogućnosti, trener treba veoma brzo da izabere najbolju. Upravo u takvim situacijama, može da se ispolji jedna od najvažnijih osobina trenera: *da u pravo vreme doneše prave odluke*. Da bi se postao *strateg*, čemu bi svaki trener trebalo da teži, treba da se iznalaze najvažnije (ključne tj. *strateške informacije*), kako bi se uklopile u postojeći kontigent saznanja i tako se što više unapredila igra tima u celini, ali i svakog košarkaša ponašob.

Svaki trener, prirodno, teži da radi u što organizovanijem (tzv. "većem") klubu. Međutim, sposobnost i kvalitet trenera postaju bitniji, ukoliko uslovi rada u njegovom okruženju (pre svega u klubu) više odstupaju od optimalnih. Znanja iz najširih oblasti (psihologije, pedagogije, sociologije i dr.) postaju potrebnija u slučajevima kada je sportsko dostignuće „problematično“ (kada tim ne ostvaruje adekvatne rezultate). U takvim okolnostima bi trebalo pokušati dostizanje uspeha u *najširem* smislu: "pružiti maksimum u okviru sopstvenih mogućnosti". Ako trener kruniše svoj napor ostvarenjem *pobede* na konkretnoj utakmici (ili takmičenju) treba da ima u vidu da "Uspeh često vodi ka aroganciji, a ona, pak ka neuspehu" (Rajs i sar. 1996, po Kramaršić 2003).

2 MATERIJAL I METODE

Problem rada proistiće iz činjenice da se treneri međusobno možda najviše razlikuju po tome, što određenim informacijama (ukoliko ih uopšte poseduju) ne pridaju istovetan i adekvatan (odgovarajući) značaj. Čini se da, u današnje vreme, nije problem doći do informacija („o rešavanju određenog problema“). Međutim, određena informacija može da se koristi na ispravan ali i pogrešan način. Za efikasno rukovođenje trenažnim procesom potrebno je da košarkaški trener ni u jednom trenutku ne gubi iz vida - *koji je osnovni cilj koji želi da postigne*. Osim što je potrebno znati, koje su informacije od (naj) većeg značaja za rešavanje određenog problema, veoma je bitno saznanje o njihovom međusobnom odnosu, vezama i dr. Sa druge strane, trening će sigurno biti uspešniji ako su treneru poznati i neželjeni (tzv. limitirajući) faktori i ako ume da ih neutrališe.

Cilj rada je da se predstavi značaj koji ima identifikovanje i korišćenje strateških informacija pri planiranju (i programiranju) u košarci. U radu je predstavljen međusoban odnos pojedinih informacija relevantnih za planiranje u košarci. Pri tome je učinjen pokušaj da se ukaže na značaj njihovog hijerarhijskog uređenja uz korišćenje deskriptivne metode i uz pomoć tabela i shema.

2 DISKUSIJA

Bez obzira na okolnosti u kojima je “prinuđen” da radi, trener treba da teži da svoj posao obavlja na što višem nivou, tj. što kvalitetnije. To nije lako ostvariti ako se u vidu ima činjenica, da uloga trenera u savremenoj košarci obuhvata širok spektar obaveza. Ipak, najudaljeniji od kategorije stvaraoca su treneri, koji vežbanje organizuju na nivou “kako su mene učili”. U nešto višu kategoriju mogu da se svrstaju treneri koji rad baziraju na tome kako su njih trenirali, uz manje inovacije i osavremenjivanje. Viši nivo trenerske delatnosti je onaj, koji može da se opiše “onako kako i drugi treniraju”, pri čemu se nastoji što više približiti načinu treninga onih koji postižu najbolje rezultate. Međutim, imitiranje načina rada stručnjaka čiji timovi postižu zapažene rezultate, ili još gore, njihovih planova, programa i kombinovanja vežbi, predstavlja put sa kojeg veoma lako može da se skrene u bespuće i nemoć (Rubin 2001). Pri takvom pristupu trener obično zanemaruje (*stratešku*) informaciju da isti plan i program (taktički sistem i sl.) ne može biti najbolji za dve (različite) ekipe. Prethodno izneto „pravilo“ čak može da važi za *istu* ekipu, ali u dve različite sezone (što onda ipak znači da nije „ista“).

Da bi trener bio uspešan (postigao maksimum u okviru raspoloživih mogućnosti) neophodno je da se pri donošenju odluka neprestano preispituje, tj. postavlja (samome sebi) pitanja(Shema1): *šta?* (da činim); *kada?* (da učinim); *kako?* (da učinim); *koliko?* (da primenim). Može se reći da će imati šanse da uspešno reši problem koji proistiće iz navedenih pitanja *samo* ukoliko (kada nešto primenjuje) može da odgovori na pitanje: *ZAŠTO?* (nešto, tada, na određeni način i u određenoj meri - čini).

Osim toga, svaki košarkaški stručnjak (trener, šef stručnog štaba) trebalo bi veoma dobro da poznaje činioce koji bi mogli da deluju ne samo podsticajno, već i ometajuće na postizanje uspeha (pozitivnog rezultata tj. u krajnjem onome što je immanentno sportu - *pobede*).

Shema 1

Podrazumeva se da trener (kao dominantan faktor u trenažnom procesu) treba da bude upoznat sa naučnim aspektima sportske aktivnosti. Samo tako on može na sebe da preuzme integralne funkcije koje se od njega očekuju i da bude rukovodilac koji sprovodi neophodne mere za dostizanje *pobede* (postavljenog cilja). Jer pobeda često „nije najvažniji, već jedini cilj u sportu“ (Pajević 2003). Biti *trener-stvaralac*, znači stalno se sukobljavati sa protivurečnošću objektivnih naučnih podataka, teoretskih stavova, uslova koje nemeće određena situacija i sopstvenih odluka. Navedene sfere uticaja, koje se uzajamno dopunjaju, uslovjavaju neprestano uzajamno delovanje teorije i prakse treninga. Aksiom, koji bi pri tome treneri trebalo da slede, je: „kako se trenira, tako će i da se igra“. To implicira potrebu da se istraži (dekomponuje) igra košarkaša različitih nivoa (tj. kvaliteta) a naročito najboljih. Na osnovu dobijenih informacija treneri bi igračima putem (izbora ili komponovanja) vežbi, neprestano trebalo da omogućavaju razvijanje u odgovarajućem smeru, kako bi se približili (istraživanjem utvrđenom) načinu (i nivou) igre najboljih (Shema 1). Dosadašnjim istraživanjima doseglo se do nivoa utvrđivanja tehničko-taktičkih aktivnosti u individualnom i (delimično) grupnom nadigravanju.

Mogućnosti da se sportski ciljevi ostvare postaju realniji ukoliko trener poseduje sve relevantne informacije u obliku uređenog sistema (skup informacija koji je sistematizovan). Faktori od kojih zavisi uspešnost u košarci mogu da se predstave u obliku jednačine specifikacije (Karalejić, Jakovljević 2001) koja je hipotetskog karaktera: $R = a_1A + a_2F + a_3M + a_4KM + a_5G + a_6TM + a_7C + a_8S + a_9O + a_{10}T + a_{11}E$, gde je: R=rezultat tj. uspeh u igranju košarke; F=funkcionalne sposobnosti; M=motoričke sposobnosti; SM=košarkaško-motoričke (specifično-motoričke) sposobnosti; G=kognitivne sposobnosti; TM=taktičko mišljenje; C=konativne funkcije; S=sociološke karakteristike; O=objektivni faktor; T=faktor treninga...

Dakle, trener treba da sakupi sve raspoložive relevantne (naročito strateške) informacije, koje su (iako u manjoj meri u odnosu na ostale) takođe podložne promeni (Tabela 1). U istoj tabeli može da se uoči da, na osnovu svih informacija koje je uspeo da prikupi (ili za koje je procenio da su ključne, najvažnije tj. strateške) trener formira svoju stratešku koncepciju. Na osnovu nje u mogućnosti je da stvori: *taktičku koncepciju*, izbor taktike za određenog protivnika (*taktički plan*) i da pravovremeno primeni odgovarajuću taktičku varijantu na utakmici (*operativna taktika*).

Tabela 1

Tabela 1

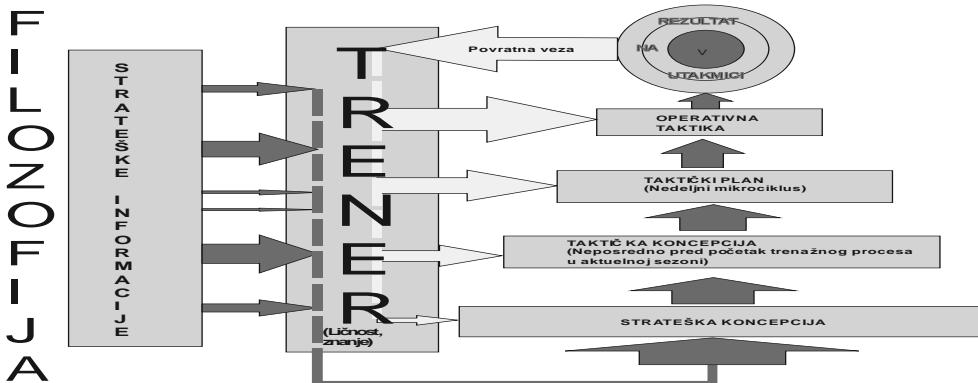
STRATEGIJA KOŠARKE (STRATEŠKE)	?	STRATEŠKA KONCEPCIJA	TAKTIČKA KONCEPCIJA	TAKTIČKI PLAN (IZBOR TAKTIKE ZA ODREĐENOG PROTIVNIKA)	OPERATIVNA TAKTIKA (PRIMENA TAKTIČKIH VARIJANTI NA UTAKMICI)
Strategija košarkaške igre objedinjuje sve informacije o činocima košarkaškog sporta u određenom trenutku. Iako najšira (jer iz nje strateška koncepcija i takтика) promenljiva je i menja se sa okolnostima i faktorima koji se menjaju u košarkaškom sportu.	KADA BI TRENER TREBALO DA JE ODREDI?	Kada započne trening proces sa određenom ekipom, neophodno je da trener ima "iskrystalisanu" (postavljenu) stratešku koncepciju (svu filozofiju) igre.	Potrebno je da se odredi još pre početka priprema za predstojeću takmičarsku sezonu (pred početak 1. faze pripremnog perioda).	Određuje se obično pred početak takmičarskog mikrociklusa.	Obično neposredno pre i u toku takmičarskog mikrociklusa i u svakom trenutku utakmice.
Svaki trener treba da se trudi da što realnije sagleda objektivnu stvarnost košarkaškog sporta kroz "otkrivanje" (priključivanje) što većeg broja strateških ("ključnih") informacija. Sve dostupne informacije koje odražavaju aktuelni trenutak košarke "filtriraju" se kroz ličnost svakog trenera ponaosob.	IZ ČEGA, PROSTIĆE?	Proistiće iz znanja trenera, njegovih uverenja, ličnosti i svega što ga odlikuje kao stručnjaka.	Koristiće informacije za koje smatra da su strateške, svaki trener stvara svoju taktičku koncepciju za svoj tim u aktuelnoj sezoni.	Statističke i druge informacije o igri sopstvenog tima i protivnika u periodu koji je neposredno prethodio određenoj utakmici. Informacije sa prethodnih međusobnih susreta.	Proistiće iz informacija dostupnih treneru, njegovih pretpostavki o namerama protivnika, opažanja trenera o razvoju situacije na utakmici i statističkim informacijama.
Istovetna strateška informacija za nekog trenera može da predstavlja jedan od "stožera" oko kojeg će da gradi svoju stratešku i taktičku koncepciju i za drugog "nevažnu"	ČINIOCI KOJE BI PRI IZBORU TRENER TREBALO DA UVAŽI?	Informacije o: - strukturi igre; - jednačini specifikacije košarkaškog sporta; - područjima u uže ali i šire vezanim za košarku.	Karakteristike tima (struktura tima): - Pretpostavljeni model igre protivnika; - Informacije o kriterijumu sudjenja u nastupajućoj sezoni; - Uslovi za sprovođenje	- Trenutna forma ekipa. - Trenutna forma protivnika. - Informacije o sudijama. - Domaći ili gostujući teren.	- Razvoj dešavanja na utakmici. - Primena taktičkih sredstava protivnika. - Predviđanje taktičkih aktivnosti protivnika.
	PODLOŽNOST PROMENI (MENJANJU)?	Ne menja se značajno u karrieri trenera (ako je već formiran što bi trebalo da bude). Trener menjuju klubove ili timove ali uglavnom zadražavaju stratešku koncepciju.	Može značajno da se promeni i u radu sa istom ekipom u dve uzastopne sezone zbog napretka igrača, promenjenih uslova za rad i dr. Kada ekipa pretrpi seriju poraza, neophodno je da se preispisat će taktička koncepcija.	Može značajno da se menja iz utakmice u utakmicu. Ako trener proceni da je njegov tim dominantan, može da se "dizni" taktički plana za koji veruje da je najbolji za njegovu ekipu.	a) U košarci postoji veoma velika mogućnost promene tima putem česte promene taktičkih varijanti, čime se protivniku gtežava prilagođavanje. b) Kao "odgovor" na primjene taktičke varijante protivnika.

Dakle, na osnovu sopstvene predstave o „stvarnosti“ košarke svaki trener formira svoju *stratešku koncepciju*. Na osnovu nje trener bi, u skladu sa procenom karakteristika svoje equipe u odnosu na protivnike, trebalo da odredi *taktičku koncepciju* još pre početka prve faze pripremnog perioda (tj. neposredno pred tu sezonu - Tabela 1). Ako radi sa timom nekoliko sezona, može da izvrši procenu i odluči se da iskoristi pozitivne karakteristike košarkaša, pa da ih tada uklopi (“ukomponuje”). Međutim, pojedini treneri svojim najvažnijim (a neretko i jedinim) zadatkom smatraju korišćenje postojećih mogućnosti igrača i uklapanje u “svoj sistem igre”.

Iako je poželjno posedovanje informacija dobijenih istraživanjima, treba znati da one ne moraju da imaju samo pozitivan uticaj na trenera. Rezultati mogu da budu potpuno suprotni, ukoliko informacija prepostavlja zahteve koje trener ne može da ispunи, zbog čega ih on neadekvatno koristi.

Kao što može da se zapazi (Shema 2), na osnovu pripremljenih varijanti određenih sistema odbrane i napada (tj. *taktičke koncepcije*) trener u odnosu na karakteristike protivnika određuje *taktički plan*, na osnovu kojeg priprema ekipu („tempira formu“ u nedeljnom mikrociklusu).

Schema 2

Na osnovu takve pripreme „vodi“ utakmicu (*operativna taktika*) pokušavajući da „pogodi središte mete“ (ostvari pobedu). Rezultat na utakmici (ne samo sa aspekta pobjede ili poraza već u najširem kontekstu posmatrano) može da pruži treneru najviše informacija neophodnih za usmeravanje (korigovanje) trenažnog procesa (na Shemii 2: najveća strelica koja ide ka treneru predstavlja „*povratnu vezu*“). Što je tim tehnički infi-riorniji – postaje potrebnije da trener ispolji svoje taktičko znanje i da traga za najboljim rešenjima, koja će igrači moći da primene sa tako (na individualnom nivou) ograničenim tehničko-taktičkim sposobnostima. Zato izbor kolektivne taktike (u najširem smislu) može da se posmatra kao način uklapanja ne samo prepoznatih kvaliteta košarkaša (tehničkih, psiholoških, kognitivnih, konativnih i dr.) već i onih, za koje je trener procenio da je u stanju da unapredi u toku trenažnog procesa (perspektivno planiranje). Zato on treba pažljivo da analizira karakteristike igrača kojima raspolaže i da proceni, koliko one mogu da budu korisne za tim i koliko se nedostaci, koje je uočio, mogu korigovati. Dakle, treba za polaznu tačku da uzme, ne samo procenu igrača u tom trenutku, već njihov potencijal i mogućnost uklapanja u *taktičku koncepciju* koju je odredio (i stvara).

U trenerском poslu često je potrebno predvideti izvesnost a da se ne poseduju sve informacije. One koje nedostaju, treba nadomestiti sopstvenom *imaginacijom*, ne bi li se upotpunila slika. Sposobnost da se predvidi reakcija protivnika (anticipacija) i unapred predvidi odgovor, omogućava da se ispred njega bude bar za "korak". U košarci (i drugim sportskim igrama) trener je prituđen da „računa“ na taktiziranje protivnika kako bi ostvario uspeh (pobedu). Ovo je jedan od najtežih (najneizvesnijih) zadataka, jer „budućnost ne možeš predvideti, osim ako pripremaš i planove konkurenata“ (Rajs i sar. 1996, po Kramarič 2003). Zaključci koji se intuitivno donose biće tačniji, ukoliko se više baziraju na strateškim informacijama, iskustvu i analogiji o istim ili sličnim pojavama, događajima, činjenicama. Ovo treba posebno istaći da bi se eliminisao utisak, kako je intuicija sama po sebi nekome data, kako bi on lakše mogao da postigne dobre rezultate. Za kreativnost trenera intuicija je veoma važna jer skraćuje procese donošenja odluka, do-prinosi njegovoj originalnosti. Međutim, ona može da bude i opasna ako vodi površnosti.

3 ZAKLJUČAK

Košarkaški trener za koga bi zaista mogao da se „veže” epitet „stručan”, *morao* bi da zna koji su sve faktori značajni za ostvarenje uspeha (tzv. „jednačinu specifikacije”). Tek sa tim saznanjem, mogao bi da pristupi sačinjavanju adekvatnog plana trenažnog procesa, za sopstvenu ekipu. Ma koliko brojan (i kvalitetan) stručni štab imao, trener bi morao da poseduje dovoljno informacija (saznanja) o svim područjima vezanim za košarku, da odredi smernice, podeli zadatke i vrši kontrolu i korekciju čitave ekipe, a ne samo tima (košarkaša). Samo tada trener je zaista u mogućnosti da postigne ono za čega prvo (i najvažnije) odgovora: uspeh tima, pa i kluba u celini (pod uslovom, naravno, da konkurenți nisu još kvalitetniji).

Dakle, za uspešnost u trenerskom poslu potrebna je odgovornost, briga, poštovanje, ali iznad svega *znanje*, koje trener treba da prenese igračima na prikladan način. To znači da će u prednosti biti oni koji su gajili „ljubav prema znanju“ (*filozofiji*) što takvima trenerima omogućava da budu u prednosti u momentima kada je neophodan dodatni napor za postizanje uspeha.

Evolucija košarkaške igre bi trebalo da čini, da se u sam vrh izdvajaju oni treneri, koji, pored u ovom radu već iznetih karakteristika, poseduju intuiciju da predvide njen razvoj. Posedovati intuiciju znači moći sagledati moguć ishod, na osnovu nedovoljno jasnih činjenica (opažanja, saznanja). Ukoliko se pokaže da to nije bilo dovoljno za ostvarenje pobjede nad protivnikom (koji je, u tom trenutku, bio bolji tj. kvalitetniji) trener bi to mogao (trebalo) da shvati kao *priliku za napredak*. On bi to trebalo da čini pravovremenim korišćenjem adekvatnih sredstava za korigovanje uočenih manjkavosti ne samo igrača (tima), već kompletne ekipe (svih izabranih saradnika, tj. stručnog štaba).

Treba znati da “trener” postaje Trener, tek kada ispunjava zadatke koji se od njega očekuju. Da bi svojim delovanjem što više pomogao igračima (tj. ekipi u celini) potrebno je više od fizičkog napora - *jer najviše štete nanose oni treneri koji su vredni ali ne znaju („ne razumeju se u“) svoj posao*.

LITERATURA

1. Karalejić, M., Jakovljević, S.(2001): *Osnove košarke*. Beograd: Fakultet sporta i fizičkog vaspitanja.
2. Kramarić, M. (2003): *Iskrice marketinga (III dopunjeno izdanje)*. Beograd: izdanje autora.
3. Pajević, D. (2003): *Psihologija sporta i rekreativacije*. Beograd.
4. Rubin, P. (2001): *Košarka - taktika*. Novi Sad: izdanje autora.

IMPORTANCE OF STRATEGIC INFORMATIONS FOR PLANNING IN BASKETBALL

Planning in basketball (like in other sports) is one aspect of the job of a sport coach. Every coach while writing (creating, composing) the plan and programme of a training (training process) should have the informations important for achieving

success. That kontigent of informations should be hierarchy arranged. Driving the programme the coach should always barring in mind what is the most important aim which in particular moment he wants to realise. Problem of this work is in fact that difference between coaches is that they dont give certain importance to the particular informations. Beside the necessity to know which informations are the most important for solving a problem, it is important to prove their correlations. The aim of the research is to present the importance of identification and using of strategic informations in planning (and programming) in basketball. According to all informations collected by coach he creates his strategic koncept. Using the strategic koncept he can create tactical koncept, particular koncept for the particular opponent (tactical plan) and to (more or less) use intime certain tactical variance on the game (operative tactics). The coach (as the most important in the trainning process) should be familiar with the science aspects of sport activities. That way he can overtake expected integral functions and be a leader who gain the aim.

Key words: basketball players, planning, strategic informations

"Dan", 20. januar 2009.

У СУСРЕТ НАУЧНИМ СКУПОВИМА ЦРНОГОРСКЕ СПОРТСКЕ АКАДЕМИЈЕ

СТИГЛО ПРЕКО 140 РАДОВА

На адресу Црногорске спортске академије, организатора шесте међународне научне конференције и петог Конгреса ЦСА, који ће се од 2. до 4. априла одржати у хотелу „Палма“ у Тивту стигло је преко 140 радова. У претходном периоду објавили смо наслово првих 80 пристиглих радова, а у данашњем броју објављујемо још десет: 81. Иштван Кахровић, др Бенин Мурић, Оливер Раденковић (Црквени универзитет, Нови Пазар, Департман за биохемијске и медицинске науке); „Директни ударици у боксу“; 82. доц. др Јосица Лешев (Универзитет у Новом Саду, Учитељски факултет на мађарском језику Суботица); „Повезаност гојазности са начином живота“; 83. доц. др Александар Дејановић (Универзитет у Новом Пазару, Департман за спорт и рехабилитацију); „Модел функционисања кичме у специфичним зонама покретљивости“; 84. мр Сања Бошњак, доц. др Александар Дејановић; „Учесталост постуралних поремећаја кичме и бола у лумбалној регији код дјеце од 11 до 14 година у зависности од бављења спортом“; 85. мр Сања Бошњак, доц. др Александар Дејановић; „Биомеханички модел кичме код типа 4ШПр сколозозе по Шротовој класификацији – анализа мишћног дејства прије и послије третmana“; 86. мр Фахрудин Маврић, мр Владан Милић (Универзитет у Новом Пазару, Департман за спорт и рехабилитацију); „Развој експлозивне скокне ноге код младих играча Школе рукомета РК Нови Пазар“; 87. Јелена Ђ. Ђаниловић, Мирјета Хадибрахимовић, Оливер Раденковић, др Вера Вукановић (Департман за биохемијске и медицинске науке, Државни Универзитет у Новом Пазару); „Развој сколопинке синестије едукатора као предуслов унапређивања наставне физичког васпитања у млађем школском узрасту“; 88. проф. др ср. Вељко Ђукић (Паневропски универзитет Алејрон, Банјалука); „Екцентрични менаџмент као фактор конкурентности у спорту“; 89. проф. др ср. Вељко Ђукић; „Зандити природе у концепту развоја туризма и спорта“; 90. доц. др Живорад Марковић (Педагошки факултет, Јагодина), проф. др Драголуб Вишњић (Факултет спорта и физичког васпитања, Београд); проф. др Драган Мартиновић (Учитељски факултет, Београд); „Утицај два модела планирања наставе физичког васпитања на спортско-техничко-занче ученица средњошколског узраста“... ТБ.